

ANNA LOWENHAUPT TSING

'DÜNYANIN SONUNDAKİ MANTAR:
KAPİTALİZMİN ENKAZLARINDA YAŞAM
İMKÂNI ÜZERİNE' / EGE YATIR / s. 8 ve 10

ANNA LOWENHAUPT TSING'DEN 'DÜNYANIN SONUNDAKİ MANTAR: KAPİTALİZMİN ENKAZLARINDA YAŞAM İMKÂNI ÜZERİNE'

Kendini doğuran doğa ve matsutake!

Dünyanın çeşitli köşelerinde zarar görmüş coğrafyalardaki çeşitliliğin öyküsü olan Dünyanın Sonundaki Mantar: Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine (Çeviren: Erdem Gökyaran / Yapı Kredi Yayınları), kapitalizmin beklenmedik köşelerini keşfetmek için zamanımızın en tuhaf emtia zincirlerinden birini takip ediyor; doğanın kendini yenilemesinin simgesi haline gelmiş bir mantarı.

Fakat bu herhangi bir mantar değil. Bugün gurme lezzetlerin en önde gelenlerinden olan matsutake, dünyaca tanınmış antropolog yazar Anna Lowenhaupt Tsing'in peşinden gittiği. Kitap boyunca matsutake ticaretinin çeşitli ve tuhaf dünyalarına tanık oluyoruz. Japon gurmelerin, kapitalist tüccarların, Hmong orman savaşçılarının, endüstriyel ormanların, Yi Çinli keçi çobanlarının, Fin doğa rehberlerinin ve daha fazlasının dünyalarına, hikâyelerine davet ediyor Tsing.

EGE YATIR

"KAPİTALİST SİSTEM"İN İÇİNDEKİ İNSANIN BÜYÜK ACILARI!

Başlayalı yıllar oldu ki bir felaketler kuşağından geçiyor gibiyiz. Üstelik bu yıkıcı zincir duracağı da benzemiyor. Bilim insanlarının geçmişi çok uzun zaman öncesine dayanan uyarılarının nedenlerini tüm dünyayı saran doğal yıkımlarla birlikte artık daha iyi anlıyoruz. Fakat ne ki pek çok şeyin önünü alamıyoruz artık. Küresel ısınma, kuraklık, salgın, hava kirliliği, kitlik, yok olan ormanlar ve vahşi yaşam...

Bunlarla ilgili geçmişte yapılan uyarıların bellekler biraz olsun yoklandığında hatırlanacağına eminim. Şimdi yaşadıklarımızı ise bu uyarılara kulak asmadan yolunda ilerleyen "kapitalist sistem" in içindeki insanın büyük acıları olarak tanımlamak çok da yanlış olmaz.

Sorumlu sistem mi yoksa sistemin içinde kendine bir şekilde yer bulmayı beceren insan mı bilinmez. Her ne olursa tablo ortada ve artık başka bir "şey"ler söyleme zamanı geldi. Bu başka bir "şey" in ne olduğu konusunda ise sanırım gözleri öncelikle yine doğaya dikmek gerekecek.

Bunu, yakın zaman önce okuyucu karşısına çıkan, Anna Lowenhaupt Tsing'in yazdığı *Dünyanın Sonundaki Mantar*'ın (Çeviren: Erdem Gökyaran / Yapı Kredi Yayınları) sayfalarından esinle söylüyorum. Kitabın alt başlığı bunun nedenini gayet net açıklayacaktır: *Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine*.

BİR MANTARIN PEŞİNDE!

Dünyanın çeşitli köşelerinde zarar görmüş coğrafyalardaki çeşitliliğin öyküsü olan *Dünyanın Sonundaki Mantar*, kapitalizmin beklenmedik köşelerini keşfetmek için zamanımızın en tuhaf emtia zincirlerinden birini takip ediyor; bir mantarı. Fakat bu herhangi bir mantar değil. Bugün gurme lezzetlerin en önde gelenlerinden olan matsutake, kitabın yazarı Tsing'in peşinden gittiği.

Genel çerçevede sunu söyleyebiliriz: Kitap boyunca matsutake ticaretinin çeşitli ve tuhaf dünyalarına tanık oluyoruz. Japon gurmelerin, kapitalist tüccarların, Hmong orman savaşçılarının, endüstriyel ormanların, Yi Çinli keçi çobanlarının, Fin doğa rehberlerinin ve daha fazlasının dünyalarına, hikâyelerine davet ediyor yazar.

JAPON ŞİİRLERİNE KONU OLMUŞ MÜHİŞ BİR SONBAHAR KOKUSU!

Kitapla birlikte aralarına gireceğimiz bu yıl arkadaşlarımız, insanlığın büyük bir yıkıma uğradığı bir dönemde birlik-

te yaşama vaadini daha iyi anlamamız için bizi mantar ekolojilerine ve orman tarihlerine de götürecektir ayrıca. Hemen yukarıdaki cümlede "birlikte yaşama vaadi" dendi. Yazarın bu kavramı ortaya atmasında birkaç sebep var. Öncelikle ise bunu *matsutakenin* var oluş şekliyle ilgili olarak yapıyor.

Matsutake sadece çok önemli bir gurme lezzet değil, dünyadaki en değerli mantardır aynı zamanda ve kuzey yarımkürede insanların "rahatsız ettiği" ormanlarda yetişir. Rahatsızlıktan kasıt, insanın kapitalist hırslarıyla tarumar ettiği alanlar...

Yetişme şekli ise şöyle; matsutake, ağaçları besleme yeteneği sayesinde ormanların zorlu yerlerde büyümesine yardımcı olur. Ormanların, özellikle de çam ağaçlarının. Yaşamak ve yaşatmakla o kadar derin bir bağı var ki matsutake-

aradığı soru ise şu: İnsanın para ve güç uğruna yarattığı harabelerde bir şekilde yaşamayı başaran "şey" ne?

Bu bağlamda *Dünyanın Sonundaki Mantar*, dünyanın en çok aranan mantarlarından birini araştırarak, kapitalist yıkım ile dünya üzerindeki yaşamı sürdürmenin önkoşulu olan çok çeşitli coğrafyalarda işbirliğine dayalı hayatta kalma arasındaki ilişkiye dair orijinal bir inceleme sunuyor.

Dünyalar yapmanın sadece insanlara özgü olmadığını hatırlatıp bizi bir ego sorgulamasına götürdüğüden sonra ise "sevimli" denip geçilebilecek kunduzların inşa ettikleri barajlarla ekolojik dengeye nasıl katkı sağladıklarını gösterip matsutakenin bundan çok ama çok daha fazlasını olduğunu bize kanıtıyor.

EKOLOJİ, EKONOMİ, TOPLUM, GELENEKLER İLE BİR ORTAK YAŞAMA ÜRÜNÜ VE KAPİTALİZMİN BİR METASI OLARAK MANTAR!

Tüm bu yönleriyle bakılacak olursa ekoloji, ekonomi, toplum, gelenekler ile bir ortak yaşama ürünü ve aynı zamanda kapitalizmin bir metası olarak mantarın iç içe geçtiği enteresan bir çalışma elimizdeki.

Bu en nadir mantarın ticaretini ve ekolojisini, sanayi sonrası hayatta kalma ve çevresel yenilenmenin modern bir benzetmesine zekiçe dönüştürüyor Tsing.

Tsing'in odak noktası ise 1980'lerde Japon tüketicilere artık orada yetişmeyen önemli bir kültürel ürünü sağlamak için ortaya çıkan küresel matsutake mantarı ticareti oluyor. Onun ayrıntılı açıklamasını yaparak bu ekonomik faaliyeti mantar toplama, ihracat ve tüketimin kültürel boyutlarıyla ilişkilendiriyor.

Ancak en önemlisi, Tsing'in, ticareti ve onunla uğraşan insanları temel olarak şekillendiren mantarlar, çam ağaçları ve nematodlar gibi insan olmayan canlıların eylemlerinin hayatı bir muhasebesini sunması.

Matsutake üzerine yapılan bu çalışma, insan olmayanların faillliğini ileri süren ve insan-çevre ikiliği yanlısamasını ortaya koyan disiplinler arası söyleme ciddi bir katkı olarak da görülmeli aynı zamanda.

DOĞANIN YENİDEN DOĞUŞUNUN YOLCULUĞU VE BUNA TANIKLIK EDEN İNSANLARIN HİKÂYELERİ...

Anna L. Tsing'in kısa bölümlerden oluşan bu son derece özgün çalışması, ekonomik gerileme ve küreselleşmenin bu çağında harap olmuş endüstriyel manzaraları ve güvencesiz geçim kaynaklarını da araştırıyor.

Matsutake mantarlarını ve Oregon, Yunnan, Lapland >>

nin, Hiroşima'nın atom bombasıyla yok edilmesinin ardından manzaradan ortaya çıkan ilk canlının matsutake mantarı olduğu söyleniyor.

Japon şiirlerine de konu olmuş müthiş bir sonbahar kokusu ise onun en keskin, en ayırt edici özelliği olarak öne çıkıyor.

"Takamato bayırı, gelişip serpilen/ mantarlarla kaplanmış -/ mucizevi sonbahar kokusu" diyerek tarif ediyor onun bu kokusunu *Man-nyo Shu*.

NASIL HAYATTA KALDI?

Fakat *Tsing*'in peşine takıldığı kokusundan çok doğada üstlendiği rol oluyor kitap boyunca. Doğada üstlendiği rol ve bu rolün ekonomiye, ekolojiye, insana etkisi. Yanıtını

duyanların da, araştırmacıların da profesyonellerin ve amatörlerin de ilgi duyabileceği bir yapı bu. Araya kısa hikâyelerin alındığı, okuyucuyla doğrudan teması esas alan ve konuyu canlı örneklerle zenginleştiren bir biçimi var.

Kapitalizmin bıraktığı enkaza ilişkin *Tsing*'in yaktığı umut işiyle gelelim sona...

"Bugün dünyanın dört bir yanı enkazlarla kaplı. Yine de, ölü ilan edilmiş olmalarına rağmen bu yerler hayat dolu olabilir. Terk edilmiş kaynak sahaları, bazen çokturlu ve çok-kültürlü yeni bir yaşama kucağı açabiliyor. Küresel bir güvencesizlik ortamında, bu enkazların içinde yaşam aramaktan başka seçeceğimiz yok. Atmamız gereken ilk adım, merakımızı yeniden canlandırmaktır. İlerleme anlatılarının basitleştirmelerinden azade, yamallılığın birbirinden çeşitli düğüm ve ri-

timleri keşfedilmeye hazır bekliyor. *Matsutake* mantarı bunun için harika bir başlangıç noktası. Onun hakkında ne kadar çok şey öğrenirsem öğrenirim, beni şaşırtmaya devam ediyor."

Ediyor çünkü matsutake yaşam doğuruyor. *Tsing* gibi ünlü bir antropolog işin doğanın kendini yenilemesinin simgesi haline gelmiş. Ama şundan emin olmakta fayda var; doğanın mucizelerinin sonu yok. Sadece *Tsing*'in de belirttiği gibi merakla peşinden gitmek gerek.

Dünyanın Sonundaki Mantar, yitkilerini yeniden inşa etme zamanının gelip çatığını söylüyor herkese. Bu anlamda matsutake mantarları da çam ormanları ve diğer insan olmayan canlılar, insan kimliği ve uygulamaları da dahil olmak üzere dünyaları şekillendiren kişiler de çok daha fazla itibarı hak ediyor. ■

ve Japonya ormanlarında onlar için yiyecek arayan insanlar bulmak üzere dünyayı dolaşıyor. Onu hep yollarda görüyoruz kitabın sayfaları boyunca. Bu yönüyle bir yol hikâyesi olarak da okunabilir elbette, doğanın yeniden doğuşunun yolculuğu bu. Yanı sıra buna eşlik ve tanıklık eden insanların hikâyeleri...

KAPİTALİZMİN BIRAKTIĞI ENKAZ İLİŞKİNİ TSING'İN YAKTIĞI UMUT İŞİĞİ!

Kitabın tüm dünyada çokça ses getirmesinin ve çok satmasının en önemli nedenlerinden biri arasında da sayabiliriz bu durumu. *Anna Lowenhaupt Tsing*, dünyaca tanınmış önemli bir antropolog. *Dünyanın Sonundaki Mantar* da onun en özel çalışmalarından biri. Fakat *Tsing* bu kitabında herkesin bir yerinden yakalayabileceği bir yapı kurmuş. Konuya sadece merak